

Сучасні методи стилістичного аналізу тексту

д.ф.н., проф. Валігура О.Р.

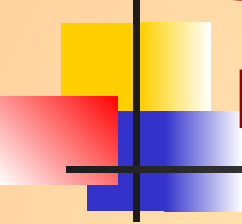
План лекції

1. Лінгвостилістика як мовознавча наука
2. Поняття методу й методології в лінгвостилістиці
3. Напрями сучасних лінгвостилістичних студій та основні методи досліджень у стилістиці
4. Методи дослідження художніх текстів
5. Методи досліджень в сучасній лінгвостилістиці

Розділи мовознавства

- фонетика, фонологія, акцентологія, інтонологія, морфонологія
- граматика з її розділами – морфемікою, морфологією і синтаксисом
- лексикологія, фразеологія, ономастика
лексикографія, словотвір
- семасіологія, етимологія
- стилістика
- діалектологія

Лінгвостилістика як молода галузь мовознавства

- Становлення: 20–30-ті роки ХХ ст.
- Формування як окремої мовознавчої науки: 50–60-ті роки.
- Зародження лінгвостилістичних студій: праця Шарля Баллі “Трактат із французької стилістики” (1818 р.)
- Як наукова дисципліна представлена в працях Празького лінгвістичного гуртка.

Лінгвостилістика – це розділ мовознавства, що вивчає:

- закономірності існування і структурну організацію суспільно зумовлених різновидів мови – функціональних стилів;
- мовні одиниці з погляду додаткового експресивно-стильового забарвлення;
- цілеспрямований вибір мовних засобів, що відповідає стильовим і стилістичним нормам

Завдання лінгвостилістики

- обґрунтовує історію розвитку системи функціональних стилів, її стан на певному історичному зрізі;
- встановлює співвідношення функціональних і експресивних стилів;
- визначає стилетворчі чинники (мовні та позамовні);
- досліджує функціонування мовних одиниць в усних і писемних текстах

Напрями наукових досліджень 1

1) власне функціонально-стильові студії:

- вивчення функціонально-стильової диференціації мови в синхронії/діахронії;
- з'ясування диференційних ознак функціональних стилів (художнього, наукового, публіцистичного, офіційно-ділового, конфесійного, розмовного, епістолярного), підстилів і жанрів;
- опис мовно-стильових ознак функціональних стилів, визначення їхніх стильових і стилістичних домінант, встановлення стилістичних засобів мови;
- аналіз взаємодії функціональних стилів на різних рівнях мовної організації;

Напрями наукових досліджень 2 а

2) дослідження мовностилістичних ресурсів мови (вивчення мовних рівнів щодо додаткових стилістичних значень):

Фоностилістичні

- вивчення звукової будови мови з погляду можливостей створення додаткових стилістичних ефектів, зокрема алітерацій, асонансів, звуконаслідування, варіантів ритмомелодики тощо

Напрями наукових досліджень 2 б

лексично стилістичні

- функціонально-стильова диференціація словникового складу
- стилістичне використання різних семантичних груп лексики,
- виявлення стилістичного потенціалу слова залежно від його місця у синонімічно-антонімічних відношеннях, від текстового вживання, співвідношення з експресивними стилями (книжна, розмовна, нейтральна лексика)

Напрями наукових досліджень 2 в

фразеостилістичні

- **аналіз стилістичної семантики в значеннях фразеологічних одиниць, що відзначаються**
- **своєрідною внутрішньою формою,**
- **виразним національно-культурним колоритом**

Напрями наукових досліджень 2 г

граматико-стилістичні

- виражальні можливості граматичних форм, категорій,
- здатність їх видозмінювати, відтінювати зміст висловленого, надавати йому додаткових стилістичних відтінків

Напрями наукових досліджень 2 д

Текстостилістичні

- специфіка стилістичної організації різних текстових структур: семантико-стилістичні особливості організації жанрів інтерв'ю, рецензій, сонетів, мадригалів, монографій, угод, кулінарних рецептів тощо

Напрями наукових досліджень 3

стилістика індивідуального мовлення

свивчення своєрідності мови окремого індивіда, її особливих реалізаціях у різних функціональних стилях

Тематика актуальних досліджень

1. Вияв функціонально-стильових ознак приватного листа в поезії

Стилістичні ознаки жанру поетичної молитви

2. Стилістичне навантаження власних імен у гумористичному тексті

Звукопис поетичних творів

3.

Методи лінгвостилістичного аналізу

сукупність різних прийомів аналізу тексту і його мовних засобів, за допомогою яких у стилістиці формуються знання про

- закономірності функціонування мови в різних сферах спілкування;
- способи теоретичного освоєння, спостереженого і виявленого в процесі дослідження

Методика і методологія стилістичного аналізу

- Методика – правила використання методів і прийомів, що входять до їхнього складу
- Методологія (*із грец. *méthodos* – шлях дослідження, теорія + *logos* – слово*) – вчення про прийоми і засоби наукового пізнання, сукупність методів, які застосовуються в певній галузі науки.

Методика і методологія стилістичного аналізу

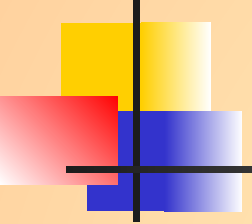
ґрунтуються на глибинних зв'язках
стилістики з

- поетикою,
- історією літературної мови,
- історією культури

Методологічна основа стилістичного аналізу

- фундаментальні положення про зв'язок мови і мислення, мови і суспільства, про соціальну сутність мови і її функцій
- проблеми системності, зокрема, для з'ясування специфіки використання мовно-виразових засобів у різних функціональних сферах

Методологічні принципи стилістичного аналізу

-
-
- філософські положення про мову як сутність людини, як вид і результат суспільно усвідомленої діяльності
 - виразний двовекторний вияв: мова як відображення ментальності й, навпаки, ментальність як вияв специфічних ознак національної мови.

Напрями сучасних лінгвостилістичних студій

- Функціональна стилістика
- Стилістика ресурсів
- Стилістика тексту
- Стилістика художнього тексту
- Зіставна стилістика
- Історична стилістика
- Прагмастилістика
- Корпусна стилістика

Сучасна типологія лінгвостилістичних студій

- Когнітивна стилістика
- Стилістика емоцій
- Критична стилістика
- Рецептивна стилістика
- Емпіричні студії у стилістиці
- Феміністична стилістика
- Мультимодальна стилістика
- Педагогічна стилістика

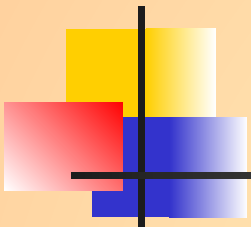

Функціональна стилістика

вивчення закономірностей функціонування мови в різних сферах мовленнєвого спілкування, які

- відповідають різновидам діяльності
- представляють функціональні стилі, їхні різновиди, специфіку, мовленнєву системність, стильові норми цих різновидів мовлення з урахуванням позалінгвальних стилетворчих чинників

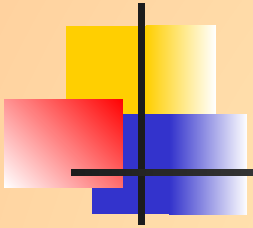
Предмет функціонально-стилістичних досліджень

мовна системність, тобто не структура мови, не самі по собі мовні засоби, а

- принципи їх добору і поєднання в різних сферах діяльності,
- залежно від конкретних комунікативних умов спілкування і позалінгвальних стильотворчих чинників

Мета функціонально-стилістичних досліджень

з'ясування мовних засобів, за допомогою яких реалізовані основні функції функціональних стилів, підстилів і жанрів, як позалінгвальна основа стилів впливає на формування мовленнєвої організації, мовленнєвої системності стилів

рух від функцій до засобів

стилістика мовних ресурсів (рівнева стилістика)

рух від засобів до функцій

- використання стилістичних явищ мови в текстах окремих авторів різних жанрів,
- зосередження уваги на встановленні конкретних стилістичних функцій

функціональний підхід

- аналіз одиниць різних рівнів мови
- комунікативно-системне (з урахуванням мети й завдань спілкування), а не структурно-системне дослідження;
- встановлення певних закономірностей функціонування мовних засобів для специфіки мовленнєвої системності стилю

функціональний підхід

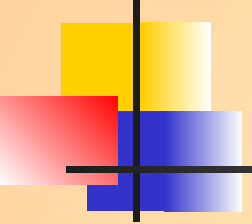
- лінгвістичні явища розглядаються з точки зору їхньої текстотвірної ролі
- ґрунтований на діяльній сутності мови (мова як інтелектуально-емоційна діяльність),
- антропоцентричний підхід до вивчення мовних явищ;

міждисциплінарний метод

- врахування знань суміжних дисциплін (гносеології, психології, психолінгвістики)
- врахування базових позалінгвальних чинників (форми свідомості, тип мислення, різновид суспільної діяльності, мета і завдання спілкування), які впливають на закономірності функціонування мовних засобів

вторинні принципи функціональної стилістики

-
-
- **єдність форми й змісту** (напр., порівняльні конструкції наукового й художнього стилів стилістично диференційовані);
 - **координація загального й окремого** (напр., індивідуальний стиль кожного автора поетичних творів містить елементи типологічних ознак цього жанру загалом).

методи функціональної стилістики

- **функціональний**
- вивчення мовних засобів щодо їх ролі у формуванні й вираженні думок, жанру, у текстотворенні, врахування мети, завдань, ситуації, умов спілкування, індивідуальних і соціальних особливостей комунікантів

методи функціональної стилістики

- **КОМПЛЕКСНИЙ МЕТОД ВИВЧЕННЯ МОВНИХ ЯВИЩ, ВИКОРИСТАННЯ ДАНИХ НАУК:**
- філософії,
- психології,
- логіки,
- соціології,
- теорії комунікації,
- прагматики

методи функціональної стилістики

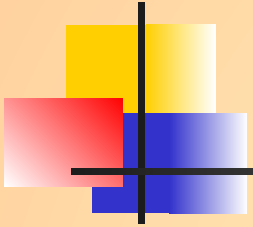
- багатоаспектний аналіз взаємозв'язку різнорівневих мовних одиниць у процесі їх функціонування,
- з'ясування закономірностей цього функціонування,
- специфіки функціональних стилів

часткові методи функціональної стилістики

Семантичний (або семантико-смісловий)

- аналіз мовних одиниць із погляду їх:
- змістово-сміслового значення в мікроконтексті чи в тексті загалом,
- визначення специфіки взаємодії зовнішнього і внутрішнього членів висловлення

часткові методи функціональної стилістики

Стилостатистичний

використовується для визначення стильової специфіки як наслідку дії на цей стиль тих чи інших позалінгвальних чинників;

часткові методи функціональної стилістики

Порівняльний

- з'ясування специфіки кожного зі стилів,
- його функціональної,
- лінгвістичної,
- композиційної
- семантико-сислової своєрідності

часткові методи функціональної стилістики

порівняльно-діахронічний

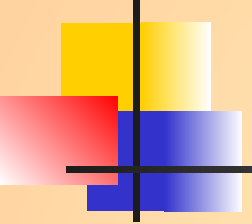
- порівняльно-історичний аналіз висловлень і текстів
- формування функціональних стилів на різних етапах їх становлення й розвитку у зв'язку зі змінами соціальних, історичних умов позалінгвальних чинників мови

власне стилістичні методи функціональної стилістики

- **дискурсний аналіз;**
- **дистрибутивний аналіз;**
- **компонентний аналіз;**
- **метод ступінчатої ідентифікації об'єкта дослідження;**
- **контекстуальний або контекстологічний аналіз;**
- **прагматичний;**
- **семемний аналіз;**
- **структурно-смісловий аналіз матеріалу;**
- **дискурс-аналіз**

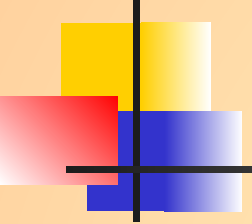
власне стилістичні методи функціональної стилістики

-
-
- **дискурсний аналіз;**
 - **дистрибутивний аналіз;**
 - **компонентний аналіз;**
 - **метод ступінчатої ідентифікації об'єкта дослідження;**
 - **контекстуальний або контекстологічний аналіз;**
 - **прагматичний;**
 - **семемний аналіз;**
 - **структурно-смісловий аналіз матеріалу;**
 - **дискурс-аналіз**

Методи дослідження художніх текстів

метод “explication du text” (Л. В. Щерба)

- визначення взаємодії лінгвістичної організації (*особливостей архітектоники, специфіки синтаксичних структур, прийомів і принципів розташування слів, типів інтонаційного членування висловлення та ін.*) з ідейним, художньо-образним і емоційним змістом тексту
- розглядається як конструктивний взаємовплив, завдяки якому вербалізується естетична концепція автора твору;

Метод стилістичного експерименту (О. М. Пешковський)

- підстановка синонімів до того чи іншого слова у творі
- визначення естетичної значимості авторського слова, його концептуально-образного та смислового навантаження порівняно з експериментальними текстами

Метод "комбінаторного прирощення смислу" (Б.О. Ларін)

- розкриття взаємозв'язків окремого слова з іншими словами художнього тексту
- за умов вираження наскрізної поетичної думки твору або художнього образу

Метод "слово й образ"

- вияв у художньому тексті системи мовних засобів реалізації образно-естетичної функції художнього стилю

завдання:

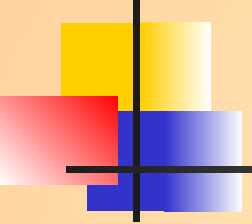
- досягнення найбільш адекватного прочитання авторського тексту
- з'ясування домінант індивідуального стилю письменника

Метод асоціативно-концептуального аналізу

об'єднує конкретні дослідницькі дії:

- 1) компонентний аналіз;
- 2) контекстологічний аналіз;
- 3) естетико-стилістичний аналіз;
- 4) культурологічний аналіз

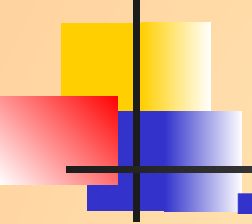

Метод лексико-семантичної сполучуваності

ґрунтується на тому, що

- естетична функція слова проявляється лише в сполученні його з іншими словами і в тематичному контексті,
- кожна сема слова має асоціативно-образний зв'язок з семами інших слів

Метод асоціативного поля

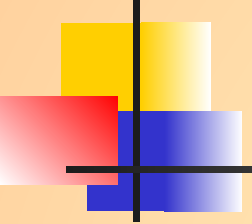
-
- виявлення асоціативних зв'язків між словами
 - враховуються одночасно фонемна і граматична природа, морфемна структура і лексичне значення, стилістична маркованість, тематична та ситуативна співвіднесеність
 - сприяє визначенню концептуальної і мовної картини світу автора, його ідіостилю

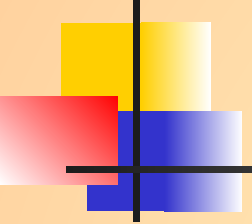
Метод регулятивного структурування

- вияв у тексті регулятивних структур, які стимулюють комунікативні ефекти і представляють собою текстові структури-стимул
- регулятиви вирізняють на основі лексичних засобів, співвіднесених у сприйнятті читача за принципом асоціативних зв'язків

Інформаційно-смісловий метод

-
-
- аналіз смислового розгортання тексту
 - вивчення процесу смислоформування на основі представленої в художньому творі інформації
 - інформація - знання про світ, втілені в тексті з позицій естетичного ідеалу автора

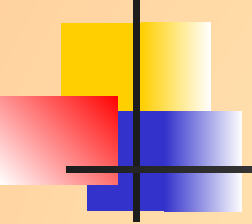
Методи досліджень в сучасній лінгвостилістиці

-
-
- семантико-стилістичний аналіз тексту та дискурсу
 - композиційний та семіотико-нарративний аналіз
 - лінгвопсихологічні методи
 - метод корпусного аналізу

Метод семантико-стилістичного аналізу тексту та дискурсу (як основний етап)

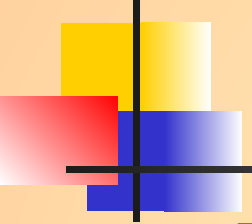
- виявлення співвідношення мовних засобів, якими виражається інтелектуальний, емоційний чи естетичний зміст тексту, до змісту інформації
- глибше проникнення у приховані смисли тексту
- розкриття механізмів формування та функціонування окремих художніх прийомів, а також художньої образності

Метод семантико-стилістичного аналізу тексту та дискурсу (як проміжний етап)

- вивчення глибинної семантики тексту, репрезентованої мережею концептів, архетипів і базових концептів; розкриття образно-асоціативного шару ключових художніх концептів
- вивчення експресивних засобів у зіставному аспекті (*зіставна стилістика*)
- пошук ефективних шляхів відтворення образних засобів у перекладах

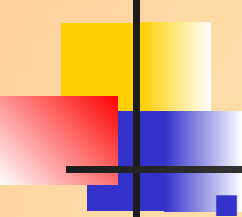
Вихідні позиції семантико-стилістичного аналізу

-
-
- висунення гіпотези щодо основної ідеї чи теми тексту
 - виокремлення фонетичних, морфологічних, синтаксичних та ін. елементів тексту, які дозволяють підтвердити, уточнити чи спростувати вихідну гіпотезу
 - зосередження уваги на певній формальній особливості чи деталі тексту, наприклад, повторі слова, словосполучення тощо.

Основні етапи семантико-стилістичного аналізу

- Визначення різновиду тексту за стилем, жанром, функціональним типом мовлення (оповідь, опис, міркування)
- Розкриття загального змісту тексту
- Детальний аналіз значень слів, яких вони набувають в контексті
- Аналіз стилістичних прийомів порівняно з нейтральними засобами мовного вираження
- Вияв призначення стилістично маркованих фрагментів
- Узагальнення результатів

Процедура семантико-стилістичного аналізу

-
- 1. Виокремлення маркованих контекстів (визначається метою дослідження)
 - 2. Аналіз текстової реалізації відповідного явища у ключових фрагментах тексту /стилістично маркованих контекстах
 - 2.1 виділення, класифікація стилістично маркованого елемента та встановлення його функції в мікроконтексті
 - 2.2 аналіз взаємодії стилістично маркованих елементів у макроконтексті та у межах мегаконтексту (конвергенція, зчеплення)

Композиційно-мовленнєвий аналіз: методика декодування (проф. Л.Г. Кайда)

- Встановлення актуального смислу висловлення як результату взаємодії синтаксичних одиниць порівняно з прямим смислом цих одиниць
- З'ясування актуального смислу синтаксичних структур, які складають компоненти композиції (заголовок, зачин тощо)

Принципи методики композиційного аналізу

- Текст як система
- Інтерпретація смислу відносно відкритого та закритого планів вираження
- Ієрархічність: від цілого до складників
- Вивчення компонентів відповідно до розгортання авторської ідеї

Композиційно-нарративний аналіз

- Опора на ієрархізовані коди
- Опора на динаміку розгортання оповіді
- Вилучення смислів у співвіднесенні відкритого й закритого планів тексту
- Проф. М.Тулан: Предмет аналізу: мовні засоби як основа розгортання нарративу

Наративна семіотика

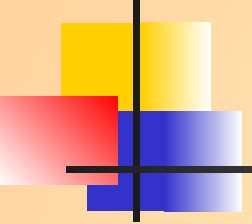
- Мета: визначення структури, що лежить в основі певної історії
- Витоки: В.Пропп, К.Леві-Стросс,
- Вихідні положення:

Поверхнева структура – форми тексту, які миттєво розпізнаються

Глибинна структура – фундаментальна система цінностей, вбудована в текст

Наративні структури – формують зв'язок між ПС і ГС

Етапи семіотико-нарративного аналізу

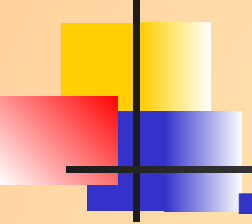
-
-
- Виокремлення подій
 - Опис таких подій у термінах пропозицій, основними носіями яких у тексті є предикатні (ознакові) слова – дієслова, прислівники, прикметники та іменники з предикатною семантикою
 - Вилучення нарративних структур, що пов'язують поверхневі і глибинні структури тексту
 - Опора на систему актантів, функцій, подій і пропозицій

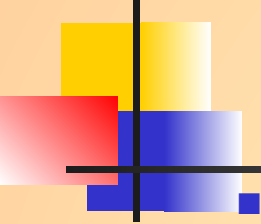
Актанти

- Дестинатор (певна сила, яка встановлює правила і цінності та представляє ідеологію тексту)
- Отримувач (є носієм цінностей)
- Суб'єкт (виконує головну роль в оповіді)
- Об'єкт (те, чого прагне суб'єкт)
- Помічник (сила, яка допомагає суб'єкту)
- Зрадник (сила, яка перешкоджає суб'єкту)

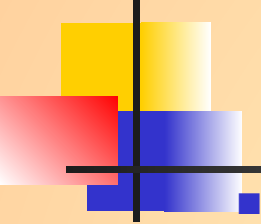
Лінгвопсихологічні методи у стилістиці

-
- Психологічні особливості особистості автора
 - Психологічні особливості, психологічні та емоційні стани персонажів
 - Психологічний вплив на читача, здатність тексту викликати певні психологічні стани у читача (у тому числі явище емоційного резонансу)

Лінгвопсихологічні методи у стилістиці: етапи аналізу

-
- 1. Побудова лінгвопсихологічної моделі відповідного психотипу або психоемоційного стану, що інтегрує його психологічні особливості та мовне позначення
 - 2. Виділення текстових фрагментів на позначення аналізованого явища:
 - компонентний аналіз
 - ідентифікація чинників і симптомів, які супроводжують відповідні стани

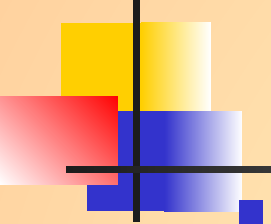
Лінгвопсихологічні методи у стилістиці: етапи аналізу

3. Встановлення мовної специфіки втілення відповідного стану чи виявів психотипу:

1. через його позначення за допомогою лексичних одиниць, які вказують на наявність цього стану в персонажа
2. через описи, словесну образність і символіку, що надають поштовх до метафоричного й метонімічного осмислення відповідного стану і спрямовані на відображення цього стану

Лінгвопсихологічні методи у стилістиці: етапи аналізу

4. Реконструкція поетапного представлення відповідного стану персонажа в художньому наративі.

Корпусна стилістика

Корпус - масив мовних даних

- великий за обсягом
- представлений в електронному вигляді
- уніфікований
- структурований
- філологічно зорієнтований
- призначений для вирішення конкретних лінгвістичних завдань

Використання корпусів у стилістиці

- Великі за обсягом масиви мовних даних висвітлюють тенденції, відмінні від тих, що спостерігаються на малому обсязі даних
- Дають доступ до прихованих смислів та когнітивного підсвідомого

Можливості корпусу

- Конкорданс: список усіх можливих варіантів використання слова у контексті
- Сполучення слів
- індивідуально-авторські особливості
- Реальні статистичні дані

Види корпусів

Український національний
лінгвістичний корпус (UNLC)
40 млн. слів, анотований

http://lcorp.ulif.org.ua/virt_unlc

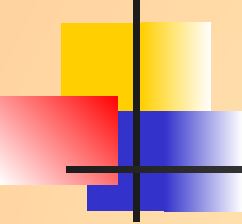
British national Linguistic Corpus (BNC)
100 mln. words, tagged

<http://lcorp.byu.edu/bnc>

http://rusling.narod.ru/qqq_corp_nonsla

у - посилання на корпуси різних мов

Кількість вживання зеленого порівняно з іншими кольорами

<u>Colour</u>	<u>Green</u>	<u>Yellow</u>	<u>Red</u>	<u>Blue</u>	<u>White</u>	<u>Black</u>
<u>BNC</u>	14,199	4,366	14,56	10,05	23,4	23,86
<u>UNLC</u>	7,126	3,128	6,74	10,69	10,1	3,40

Література

1. Балли Шарль. Французская стилистика / Шарль Балли. – М. : Иностранная литература, 1961. – 395 с.
2. Введенська Т. Стилiстичний аналіз (сучасні зарубіжні методики) / Т. Введенська // Слово і час. – 2001. – № 9. – С. 61–66.
3. Дудик П. С. Методологія, методи й методика стилістики / П. С. Дудик // Стилiстика української мови : навч. посiбник. – К. : Видавничий центр “Академія”, 2005. – С. 43–46.
4. Болотнова Н. С. Филологический анализ текста : учебн. пособие / Н. С. Болотнова. – М. : Флинта : Наука, 2007. – 520 с.

Література

5. Болотнова Н. С. Коммуникативная стилистика текста: словарь-тезаурус / Н. С. Болотнова. – М. : Флинта : Наука, 2009. – 384 с.
6. Єрмоленко С. Я. Методи стилістичних досліджень / С. Я. Єрмоленко // Українська лінгвостилістика ХХ – початку ХХІ ст. : система понять і бібліографічні джерела / за ред. д-ра філол. наук, проф. С. Я. Єрмоленко. – К. : Грамота, 2007. – С. 13–17.
7. Загнітко А. Методи, методики дослідження сучасного синтаксису / Анатолій Загнітко // Науковий вісник Чернівецького національного університету : зб. наук. праць / наук. ред. Б. І. Бунчук. – Чернівці : Чернівецький національний університет, 2009. – Вип. 475–477 : слов'янська філологія. – С. 207–213.

Література

8. Ковалик І. І. **Методика лінгвістичного аналізу тексту / І. І. Ковалик, Л. І. Мацько, М. Я. Плющ. – К., 1984. – 120 с.**
9. Коваль А. П. **Практична стилістика української мови. – 3-є вид., доповн. і переробл. / А.П. Коваль. – К. : Вид-во при Київ. держ. ун-ті видавничого об'єднання “Вища школа”, 1987. – С. 6–7.**
10. **Короткий словник лінгвістичних термінів / за ред. С. Я. Єрмоленко. – К. : Либідь, 2001. – 224 с.**
11. **Мацько Л. І. *Методологія і методи стилістики* / Л. І. Мацько // *Стилістика української мови : підручник* / О. М. Сидоренко, О. М. Мацько; за ред. Л. І. Мацько. – К. : Вища шк., 2003. – С. 11–20.**

Література

12. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля. – К., 2006. – 716 с.
13. Селіванова О.О. Лінгвометодологія – наукова парадигма – епістема / Олена Селіванова // Науковий вісник Чернівецького національного університету : зб. наук. праць / наук. ред. Б.І. Бунчук. – Чернівці : Чернівецький національний університет, 2009. – Вип. 475–477 : Слов’янська філологія. – С. 200–206.
14. Степанов Ю. С. Методы и принципы современной лингвистики / Ю. С. Степанов. – М. : Наука, 1975. – 308 с.

Література

15. Степанов Ю. С. Язык и метод : к современной философии языка. – М.: Школа “Языки русской культуры”, 1998. – 397 с.
16. Стилистический энциклопедический словарь русского языка / под. ред. М. Н. Кожинной ; члены редколлегии : Е. А. Баженова, М. П. Котюрова, А. П. Сковородников. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Флинта : Наука, 2006. – 696 с.
17. Сучасна українська мова : Стилїстика / за заг. ред. І. К. Білодіда. – К. : Наук. думка, 1973. – С. 30–39.
18. Українська мова: Енциклопедія. – К.: Вид-во “Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана”, 2000. – 752
19. Штерн І. Б. Вибрані топїки та лексикон сучасної лїнгвістики : Енциклопедичний словник / І. Б. Штерн. – К. : АртЕк, 1998. – 336 с.